REFORMACE

ZROD ROZMANITÉHO KŘESŤANSTVÍ

REFORMACE

Reformace je hnutí, které se dalo do pohybu vystoupením německého kněze Martina Luthera v 16. století po Kr. Martin Luther 31. 10. 1517 přibyl 95 tezí na dveře kostela v Wittenbergu. Dveře kostela sloužily jako univerzitní nástěnka a Luther svými tezemi spíš chtěl vyvolat diskusi na akademické půdě a posléze v církvi. Nechtěl založit novou církev ani nový křesťanský směr. Ale jak se to v podobných případech stává, věci nabraly nečekaný vývoj. A Martin Luther se stal předním představitelem světové reformace, která zapříčinila, že západní křesťanství přestalo být jednotné a rozdělilo se především na katolické a protestantské.

Od té doby se křesťanství drolí dál a vzniká mnoho jiných církví, které nemají vždy přímou návaznost na reformaci.

Předchůdci reformace

Je celá řada hnutí a osobností předcházející reformaci. Jako příklad hnutí můžeme uvést Valdenských. To je hnutí, které vzniklo v Lyonu v druhé polovině 12. století po Kr. působením úspěšného obchodníka Valdese. Ten se vlivem evangelia rozhodl pro život v chudobě, stal se potulným kazatelem. Valdenští tvrdili, že když chce církev šířit apoštolskou zvěst, musí se jí sama přizpůsobit. Ovšem biskupové podle nich vedli blahobytný život. Církev proti Valdesovi nevystoupila razantně. Byla ochotná mu uznat právo na chudobu, ale nikoliv na zvěstování evangelia. Valdenští byli považováni za nevzdělance. Než hnutí zaniklo, stačilo se rozšířit do Itálie (Lombardští chudí) a také do českých zemí, kde se později spojilo se stoupenci české reformace (husitství) a v polovině 15. století po Kr. založili Jednotu bratrskou existující dodnes. Původní jádro hnutí zaniklo spíš proto, že po smrti Valdese už nemělo odhodlaného vůdce.

Předchůdci reformace

Valdenští chtěli ovlivnit církev, ale neměli jasně formulovaný program. Možná proto je církev nebrala příliš vážně. Na Tridentském koncilu v Římě v roce 1179 byli zesměšněni, když při slyšení projevili chabé znalosti základů křesťanského učení. Valdes byl skvělý obchodník, nikoliv teolog. Není jasné, zda na koncilu byl osobně. Měl přátele vzdělance, kteří mu pomáhali jen pasivně dodáním literatury.

Později valdenští začali být pronásledováni a obviňováni z kacířství. Pronásledování je mnohdy spouštěčem rozšíření hnutí, učení apod. Dnes najdeme potomky valdenských v mnoha zemích. Nejvíc jich bude v Itálii (Valdenská evangelická církev), ve Švýcarsku (Evangelická církev italského jazyka), mimo Evropu jsou valdenští v Argentině a v Uruguayi.

Jan Wiklef

Jan Viklef byl anglickým učencem ze 14. století po Kr. Učil filosofii a teologii na Oxfordu. Byl také farářem v Luthersworthu. Jeho myšlenky jsou v dnešním protestantismu samozřejmé. Ale církev v jeho době nepřijala jeho názory. Ovšem zpočátku nemohla proti němu rázně zakročit, protože Viklef měl příznivce i v anglické královské rodině.

Teprve selské povstání z roku 1382 obrátilo situaci proti Viklefovi. I když Viklef povstání odsoudil, zatížila ho shoda hesel povstalců s jeho učením o pravé a nepravé vládě a také to, že Viklef dožadoval mírný trest pro povstalce. Viklef a jeho příznivci museli opustit Univerzitu v Oxfordu. Do své smrti (31. 12. 1383) bydlel na faře v Lutherwortu. Zde Viklef pokračuje v psaní traktátů a také svého životního díla Trialogus, v němž shrnul svoje teologické a filosofické názory.

Jan Viklef a jeho konec

- Církev a anglická vláda se brojila proti Viklefovi a jeho názorům i po jeho smrti. V roce 1388 sotva dvacetiletý král Richard II nařídil konfiskování Viklefova díla. Nikdo ho nesměl vlastnit, natož šířit. Porušení tohoto nařízení se mělo trestat upálením. Sám Viklef byl posmrtně odsouzen kostnickým koncilem k upálení. Byl vyhlášen za kacíře. V roce 1428 jeho ostatky byly exhumovány a skutečně spáleny.
- Proč Viklef nedával svým oponentům pokoj ani po své smrti? Čím je štval?

Viklefovo učení

- Viklef hlásal, že se má církev vrátit k chudobě, jako v době apoštolské. Mnichové podle něho vlastní velký majetek neprávem, pokud volí život v chudobě.
- Dál hlásal, že světská moc nemá být podřízena papežské moci, a kněží se mají věnovat jenom pastýřské práci.
- Písmo svaté je jediným a neomylným pramenem Kristova učení, kterému podléhají tradice, koncily a papežové. Církev tvoří Boží vyvolení a není představována papežem ani kněžstvem.
- Papež, který nežije podle Božího nařízení je antikrist, a se svými podobně jednajícími biskupy a knězi jsou satanovým sborem.
- Odmítal učení o transsubstanciaci. Nelíbila se mu myšlenka, že vlastně kněz modlitbou dělá tělo a krev Boží, a tělo Boží pak věřící drtí zuby.

Mistr Jan Hus – česká reformace

- Obecně se říká, že Mistr Jan Hus byl ovlivněn Janem Viklefem, protože četl jeho spisy, které se dostaly do Čech díky studentům vracejícím se z anglických škol. Dokonce se říká, že je v Česku zachováno více opsaných rukopisů Jana Viklefa než v Anglii.
- Jan Hus se stal vykladačem a obhájcem Viklefova učení. A když Hus často ukazoval na neřesti kněží, ti se snažili o to, aby se Viklefovy traktáty vyhlásily za kacířské. Jan Hus se mýlil, když věřil, že svoje učení v církvi obhájí. Kázal v Betlémské kapli, měl přízeň arcibiskupa Zbyňka z Hasenburka a krále Václava IV.
- První spor s papežem nastal, když Jan Hus odmítl respektovat papežskou bulu zakazující kázat v betlémské kapli. A když odmítl předvolání do Říma, které považoval za nesprávné, dostal se do klatby. Nutno dodat, že papežskou bulu vyžádal arcibiskup, který se od Husa odklonil, když se tento stal v roce 1409 rektorem pražské univerzity.

Jan Hus – česká reformace

Situace se zhoršila v roce 1412, když se v Praze objevili lidé, kteří prodávali odpustky od papeže Jana XXIII, který chtěl z výtěžků financovat boj proti neapolskému králi. Hus slavnostně pochoval tři mladé lidi, kteří byli popraveni za to, že se veřejně postavili prodavačům odpustků. Hus je vyhlásil za mučedníky. Prohlásil, že není vázán papežovi, který porušuje Kristův zákon. Papež odpověděl „interdiktem“, tj. zákaz bohoslužeb, pokud Hus bude i nadále pobývat v Praze. Hus se odvolal ke Kristu, jako k jediné hlavě církve a vycestoval z Prahy.

V té době napsal svoje hlavní dílo Postilu a jiné spisy hlavně v češtině. Pobýval na Kozím hrádku u dnešního Tábora, kázal pod širým nebem na českém venkově.

Církev v té době měla tři papeže, bylo třeba vyřešit tento problém a kacířství. Proto se svolal koncil do Kostnice. Co se tam odehrálo, to známe.

Husitství – reformace, která předběhla dobu

Nechme stranou Zikmundovo tažení proti české zemi, podívejme se na to, jak Jan Hus a jeho společníci trvale změnili české křesťanství století před světovou reformací. Husitství usilovalo o reformaci křesťanství a o změnu křesťanského života aspoň v českých zemích podle Písma svatého. Reformační program husitství, známý jako pražské artikuly, měl změnit charakter společnosti skoro od základu. Proto nepřekvapí, že toto hnutí vyvolalo obavy jak uvnitř církve, tak u panovníků. Začaly střety, které měly husitství vytlačit. Hnutí, které zapustí kořeny, je možno oslabit, ale není možné ho vždy vymýtit. Platí to i pro husitství. Husité byli hluboce přesvědčení o své pravdě a byli za to odhodlaní bojovat i umřít jako sám MJH.

Pražské artikuly – reformační program husitství

„Všem vůbec a každému křesťanovi zvláště buď svědomo i oznámeno, že obec česká a v naději Boží věrní křesťané stojí a s Boží pomocí státi míní vším svým statkem i životem i smrtí o tyto kusy čtyři křesťanské a v Novém Zákoně přikázané od P. Jesu Krista.

Nejprvé, aby Slovo Boží po království českém bylo svobodně a bez překážky kázáno a zvěstováno od křesťanských kněží.

Druhé, aby svátost těla a krve Boží byla svobodně dávána podle ustanovení a přikázání Spasitele pod oběma způsobami chleba a vína všem věrným křesťanům, jimž hřích smrtelný nepřekáží."

Pražské artikuly – reformační program husitství

„Třetí, aby kněžím neřádné panování nad zbožím tělesným bylo sňato a stanoveno a aby podle Čtení byli nám příkladně živí.

Čtvrté, aby hříchové a neřádové odporní zákonu Božímu byli v každém stavu stravovaní a kažení řádem a rozumně od těch, jenž úřad k tomu mají."

To je stručná verze Pražských artikulů bez komentářů a biblických odkazů, kterými jsou zpravidla opatřené.

Křižácké výpravy napáchaly škody, ale nezastavily husitsví.

Církev utrakvistická (podobojí)

Z husitské reformace vzešly dvě církve, první byla Církev podobojí, která, jak název napovídá, a jak praví druhý artikul pražský, při Večeři Páně se podávalo laikům nejen chléb, ale také víno. Utrakvisté si zvolili za arcibiskupa Jana Rokycana, který podle očekávání nebyl Římem uznán, i když čeští utrakvisté uznávali papeže a apoštolskou posloupnost (kněžské svěcení je platné, pokud je přijaté od římského biskupa). Katolická církev byla v té době v českém království v menšině.

Na koncilu v Basileji (1431 – 1445) byla přijatá Kompaktáta (potvrzená koncilem v roce 1436) – úmluva, která uznávala právo utrakvistů na přijímání z kalicha. Zatímco císář Zikmund kompaktáta podepsal, papež Evžen IV. váhal s uznáním kompaktát, chtěl získat čas, aby přiměl utrakvisty k poslušnosti.

Utrakvisté

Papež uznal zmírněná kompaktáta, která povolila utrakvistům kalich, pokud se v jiných učeních ztotožní s římskou církví.

Utrakvistům hodně pomohl husitský král Jiří z Poděbrad, i on se snažil o plné uznání kompaktát Římem. Snažil se přesvědčit Řím o svoji ochotu zabránit dalšímu rozdělení křesťanství v českém království. Proto pronásledoval radikální táboristy a také nově se rodící Jednotu bratrskou.

Teprve světová reformace přinesla utrakvistům plné uznání a hlavně velkou podporu ze zahraničí.

Jednota bratrská

Jednota bratrská vznikla na konci 50. let 15. století po Kr. Jejím duchovním architektem byl Petr Chelčický, který nebyl ani knězem ani teologem. Hodně četl spisy Jana Viklefa a Jana Husa a byl jimi ovlivněn. Ze své četby došel k závěru, že Bůh je jediný svrchovaný Pán, který se lidem zjevil skrze Ježíše Krista. Neuznával Řím.

Vlastním zakladatelem Jednoty bratrské je kazatel Bratr Řehoř.

Jednota bratrská oproti utrakvistům neusilovala o kompromis ani o uznání Římem. Jediné, co si přáli, je, aby měli svobodu vyznání. Zakládali sbory, které byl vedené správcem, zvaným také kazatel. Ten měl za spolupracovníky radu starších neboli staršovstvo, jako známe dnes v některých protestantských církvích. V čele církve byla jednak tříčlenná duchovní rada a tříčlenná výkonná rada. Každý rok svolávali synod složený ze zástupců všech sborů.

Jednota bratrská

Jednota bratrská byla pacifická, odmítala bojovat mečem. Podle ní křesťan bojuje slovem Božím a má mít lásku k nepříteli a nebojuje proti zlu zlem.

I když se Jednota bratrská lišila od utrakvistů, vznikla z posluchačů utrakvistického arcibiskupa Jana Rokycana. Byl to on, kdo své posluchače seznámil s Petrem Chelčickým a přimlouval i u krále Jiřího z Poděbrad. Ten je však začal v roce 1461 pronásledovat jako gesto vůči Římu, aby podpořil uznání kompaktát papežem. Sedm členů Jednoty bratrské bylo umučeno.

Když se situace pro JB zklidnila, založili si v roce 1467 kněžský řád na sněmu ve Lhotce u Rychnova. Své první tři kněze si zvolili losem. Posvětil a ordinoval je kněz Michal. Ten k tomu potřeboval potvrzení starého valdenského kněze.

JB nepřijímala za své členy vojáky ani úředníky.

Jednota bratrská

Později, v době kdy Jednotu vedl Lukáš Pražský došlo k vnitřnímu sporu mezi menšinou, která prosazovala život v ústraní a většinou, která prosazovala větší otevřenost a byla ochotná přijímat jako členy i úředníky a vládce. Bratři začali hledat podobně smýšlející věřící ve světě. Právě v té době navázali kontakt s valdenskými.

Usnesením úzké rady z roku 1495 ukončilo spor menšiny ve prospěch většiny. Jednota si hlídala čistotu života a církevní kázeň, ale nestranila se světu. Vytvořili si zřízení a řády. Ty definovaly i chování členů JB v rodině. Rozšířili se hlavně po městech, kde byli chráněni šlechtou: Mladá Boleslav, Litomyšl, Prostějov, Přerov, Ivančice.

Kromě církví ustanovených kněží se na kázání podíleli také jáhnové.

Jednota bratrská

Biskupové Jednoty bratrské byli velmi vzdělaní a přispěli k vývoji českého jazyka a s sním i české literatury. Kromě Lukáše Pražského to byl i Jan Blahoslav, který se stal prvním překladatelem Nového zákona přímo z původního jazyka do češtiny a položil základ vzniku Bible kralické. Ta je bezpochyby vrcholným dílem JB, jak jsme si řekli minule. Měli kvalitní školy, pečlivě se starali i o církevní zpěv. Pro svou mládež zavedli tzv. konfirmaci.

Nejpilnějším a i nejvýznamnějším biskupem JB je Jan Amos Komenský (1592-1670). Byl to polyhistor. Vynikal v mnoha oborech, zejména ve filosofii, pedagogice, teologii a lingvistice. JAK je považován za posledního biskupa JB. Odešel do exilu a už se nemohl do své vlasti vrátit.

Jan Amos Komenský

Jan Amos Komenský se narodil 28. března 1592. Na náhrobní desce v nizozemském Naardenu se uvádí jako místo jeho narození Uherský Brod, ale někteří jeho vrstevníci uvádějí jako místo narození Komňu, odkud pocházel jeho otec Martin Szeges. Jeho matka se jmenovala Anna Chmelová.

Od roku 1608 studoval na gymnáziu v Přerově a od roku 1611 na univerzitě v Herbornu. Chvíli pobyl studijně i v Heidelbergu.

Kazatelem JB se stal v roce 1616 ve Fulneku. Oženil se s Magdalénou Vizovskou (z Třebíče?). Začátek třicetileté války (1618) předznamenal problémy JAK a celé JB. Porážka stavovského povstání v roce 1621 znamenala pro JAK velké komplikace, odmítl konvertovat na katolickou víru a musel se skrývat na mnoha místech po celé zemi. V následujícím roce přišel o celou rodinu (ženu a dvě děti, kteří zemřeli na mor).

Jan Amos Komenský

- Od roku 1624 působil jako kazatel v Brandýse nad Orlicí. Zde potkal svoji druhou ženu, Marii Dorotou Cyrillovou také z Třebíče.
- V roce 1628 opět odešel do exilu, do českých zemí se už nevrátil. Pobýval v polském Lešně. Zde byl zvolen biskupem JB. Stal se také zástupcem rektora gymnázia, a začala jeho celoživotní pedagogická činnost. Cestoval po Evropě, přednášel a připravoval různé učebnice. Pobýval zejména v Nizozemí, Švédsku a Anglii.
- V roce 1648 se opět usadil v polském Lešně, zde mu zemřela druhá žena. V témže roce byl uzavřen vestfálský mír znamenající konec naděje pro české nekatolíky v exilu. JAK si uvědomil, že se do vlasti už nevrátí. Loučil se s ní spisem Kšaft umírající matky Jednoty bratrské. Povzbuzovaly ho aspoň pestré pozvání s možnostmi šířit dál po světě své myšlenky.

Jan Amos Komenský

- V roce 1649 se JAK oženil s mladou Janou Gajusovou, která ho doprovázela na cestách po Evropě a zůstala s ním do posledního dne jeho života.
- Od roku 1654 do roku 1656 se JAK uchýlil naposled do Lešna. Zde vydal mimo jiné Slovník české řeči.
- Když se v roce 1655 švédské vojsko blížilo k městu Lešno, moravští bratři mu pod vedením JAK otevřeli městské brány. Tím zachránili město i sebe. Ovšem o rok později polští partyzáni začali Lešno dobývat. Vznikl požár, který zničil podstatnou část Komenského díla i majetku. Sám JAK nemohl v městě zůstat kvůli kolaboraci se Švédy. Musel jednou provždy opustit i svůj druhý domov. Utekl do Amsterdamu. Zde psal a vydal aspoň polovinu svého díla.
- 15. listopadu 1970 skončil dramatický a pestrý život učitele národa a posledního biskupa JB. Byl pochován v Naardenu. To je smutný konec JB…

Světová reformace

Říká se světová reformace, protože vznikla na mnoha místech ve stejné době, hlavně v Německu a Švýcarsku, odkud se rychle rozšířila do jiných zemí. Světová reformace uspěla i díky tomu, že získala podporu mnoha šlechtických rodů.

Hlavními představiteli světové reformace jsou Martin Luther (Německo) a Jan Kalvín (Švýcarsko), odtud názvy dvou hlavních reformačních tradic, luterská a kalvinistická, a jejich stoupence nazýváme luterány a kalvinisty. Obě tradice mají mnoho odlišného, ale i společného umožňujícího spolupráci i sloučení. (Viz např. ČCE)

Martin Luther

- Martin Luther byl prvním světovým reformátorem. Proto se den (31. 10. 1517), kdy zveřejnil svých 95 tezí, považuje za den zahájení reformace. V roce 2017 reformované církve po celém světě slavili 500 let reformace.
- Luther nechtěl založit novou církev, nechtěl reformaci jako alternativu ke katolicismu. Chtěl vyvolat diskusi, která by vedla k reformaci západní církve. Odpor Říma a jemu věrných biskupů a mnoha evropských panovníků vedlo k rozdělení západního křesťanství. Luther Byl katolickým knězem a univerzitním profesorem. Působil v Wittenbergu.
- Luther a jiní reformátoři zjistili to, co už věděli jejich předchůdci, že se církev neřídí plně Božím slovem zapsaným v Písmu svatém, nebo ho vykládá svévolně. Problém nebyl s jednotlivci ale s celkem. A hlavně – „ryba smrdí od hlavy“!

Ryba smrdí od hlavy

- Řím a papežové nešli kněžím a církvi příkladem. Spíš sami byli hlavními tvůrci úpadku církve. Kdo šel jinou cestou a žádal změnu, i když právem, stal se kacířem.
- Zajímavé je, že kacíř, z řeckého slova καθαρός (katharos) znamená čistý. A podobně užívaný pojem heretik znamená původně *výběr*. A označoval člověka, který má na danou věc jiný pohled, jiný názor.
- Církevní hierarchie a světská monarchie, které plně kontrolovaly lidské konání, netolerovaly jiný pohled, nepřipouštěly opozici, neodpouštěly neposlušným. Přitom papežové a monarchové využívali svého postavení k osobnímu prospěchu mocenskému a majetkovému. Nejednou soupeřili i mezi sebou, papeže proti vzdoropapežům (schizma), panovníci mezi sebou (světová klasika), papežové proti monarchům.

Reformace byla nevyhnutelná

- Pravda Kristova trpěla, situace církevní byla pro mnohé neúnosná. Kdo promluvil, byl umlčen, a bylo jasné, že pokud reformace nepřijde ze shora, nic se nezmění. Kdyby se změny řídily z Říma, církev by se nerozdělila.
- A jak bylo už řečeno, světová reformace uspěla, nebyla umlčená díky zastání od mnoha evropských panovníků, kteří souhlasili s myšlenkami reformace. Přineslo to mnoho bojů, zmařilo se bohužel mnoho životů, ale reformační hnutí zapustilo trvalé kořeny a už neustoupilo.

Ach! Česko

- I česká reformace by byla bývala uspěla, kdyby bylo více a mocnějších Jiřího z Poděbrad, kdyby se proti malému národu uprostřed Evropy nepostavil celý zbytek západu.
- Tolik krve teklo v boji o Boží pravdu (Jan Hus, Jeroným Pražský), tolik doma méně využité inteligence (Jan Rokycan, Jan Amos Komenský).
- O to více zaráží, že se český národ pomalu a jistě stává nejvíce ateistickou zemí Evropy.

Stav církve

- Kostnický koncil vyřešil kacířství, odstranil schizma (tří papežů), slíbil reformu, ale neprovedl ji. Nespokojenost lidí obyčejných i šlechtických rostla. Mezi nimi i Martin Luther.
- Mnozí kněží vedli své úřady v nepřítomnosti, měli z toho příjmy, ale práce za ně vykonávalo níže postavené duchovenstvo za menší odměnu. Mnozí kněží ani neměli odpovídající vzděláni, hlavně když byli příbuzní panovníků, kteří je dosazovali i na vyšší posty v církvi. To všechno přispívalo k úpadku církve.

Nástup Martina Luthera

- Církev učila, že Bůh se na lidi hněvá, trestá jejich hřích, a po smrti čeká hříšníka hrozný Boží soud.
- Martin Luther zkoumáním Písma svatého došel k závěru, že Bůh je hlavně milující a odpouštějící.
- Strašení lidí Božím soudem mohl být dobrým zdrojem kšeftu. Za takových okolností se dobře prodávaly odpustky.
- Martin Luther, který od roku 1508 učil teologii ve Wittenbergu, zjistil, že Písmo svaté klade důraz na pokání, lítost nad hříchem, a Bůh člověku odpouští a přijímá z milosti, ne na základě skutků.

Spása z milosti
Kdo je autorem těchto slov?

- I vy jste byli mrtvi pro své viny a hříchy,
- v nichž jste dříve žili podle běhu tohoto světa, poslušni vládce nadzemských mocí, ducha, působícího dosud v těch, kteří vzdorují Bohu.
- I my všichni jsme k nim kdysi patřili; žili jsme sklonům svého těla, dali jsme se vést svými sobeckými zájmy, a tím jsme nutně propadli Božímu soudu tak jako ostatní.
- Ale Bůh, bohatý v milosrdenství, z velké lásky, jíž si nás zamiloval,
- probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi pro své hříchy. Milostí jste spaseni!

Spása z milosti

- Spolu s ním nás vzkřísil a spolu s ním uvedl na nebeský trůn v Kristu Ježíši, aby se nadcházejícím věkům prokázalo, jak nesmírné bohatství milosti je v jeho dobrotě k nám v Kristu Ježíši.
- Milostí tedy jste spaseni skrze víru.
- Spasení není z vás, je to Boží dar; není z vašich skutků, takže se nikdo nemůže chlubit.

Efeským 2, 1-16

- Jsme přece jeho dílo, v Kristu Ježíši stvořeni k tomu, abychom konali dobré skutky, které nám Bůh připravil.
- Pamatujte proto vy, kteří jste svým původem pohané a kterým ti, kdo jsou obřezaní na těle a lidskou rukou, říkají neobřezanci, že jste v té době opravdu byli bez Krista, odloučeni od společenství Izraele, bez účasti na smlouvách Božího zaslíbení, bez naděje a bez Boha na světě.

Poznámka na závěr

S učením reformace se seznámíme
i v dalších následujících přednáškách

Efeským 2, 1-16

- Ale v Kristu Ježíši jste se nyní vy, kdysi vzdálení, stali blízkými pro Kristovu prolitou krev.
- V něm je náš pokoj, on dvojí spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozděluje a působí svár. Svou obětí odstranil zákon ustanovení a předpisů, aby z těch dvou, z žida i pohana, stvořil jednoho nového člověka, a tak nastolil pokoj.
- Oba dva usmířil s Bohem v jednom těle, na kříži usmrtil jejich nepřátelství.